
РЕЦЕНЗІЇ

DOI 10.31654/2520-6966-2019-12f-95-259-261

Г. В. Самойленко

доктор філологічних наук, професор кафедри слов'янської філології,
компаративістики та перекладу Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя

Шевченкове слово у новому прочитанні

Рецензія на монографію О. Г. Ковальчука "Поезія Т. Шевченка (колективна травма як проблема українського буття)". Ніжин, 2019. 145 с.

Нова монографія проф. О. Ковальчука засвідчує широкий діапазон дослідницьких інтересів відомого українського вченого. Його завжди цікавлять проблеми, які менше досліджені у літературознавстві і дають можливість при уважному прочитанні тексту сказати своє вагоме слово. О. Ковальчук, якщо ж і торкається раніше кимось із дослідників взятих тем, то він віднайде такі її аспекти, які допоможуть розкрити проблему не лише глибше, але і ширше, мотивованіше, цікавіше. Тому і проблема "колективної травми" у поезії Т. Шевченка набуває гостро-сучасного звучання, тим більше, що вона побудована на таких категоріях, як Україна – Московія – Росія – Батьківщина – знедолений народ – боротьба тощо.

Робота чітко структурована. Автор роботи розглядає проблему "колективної травми" у логічній послідовності: першопричини, наслідки, шляхи подолання. У першому розділі О. Ковальчук намагається відшукати те надзвичайно цінне, що є у людини, яка живе у вільній країні. І це, на думку дослідника, насолода від почуття єдності людей, які завоювали свободу і живуть однією нацією. Але цю насолоду може втратити людина, якщо її батьківщина буде знедолена ворогом, і в результаті цього рідна земля, а разом з нею і нація стає іншою, позбавленого всього того, чим пишався народ. І автор монографії прослідковує ті страшні дії з боку Московії – Росії, які були пов'язані з поневоленням українського народу, позбавленням усього того, чим насолоджувався народ України. Все це подається у тісному поєднанні

ні з текстом поетичних творів Т. Шевченка. Перечитуючи ці сторінки, розумієш, наскільки сміливо на той час проживання поета в російській імперії звучало його слово звинувачення тих, хто допустив, що Україну Росія загарбала, її панівних кіл на чолі з Петром I, Катериною II, Миколою I тощо. Всі ці Шевченкові рядки збуджують нові почуття і переносять нас уже в теперішній час.

У другому розділі "Наслідки" автор монографії намагається прослідкувати за тим, як у покореній Україні проходить процес переродження дітей, синів тих славних нащадків, які отримували насолоду від свого вільного життя. Що ж воно являє це молоде покоління, яке виросло в умовах насилля, пригнічення, яким його бачить Шевченко? Та О. Ковальчук для характеристики цього процесу з опорою на поетичні тексти вживає поняття – переформування українців. Щоб розкрити це явище, дослідник знову звертається до характеристики тих, хто здійснював це переформування. Шляхом цитування поезій О. Ковальчук подає досить вдалі характеристики царя Миколи I і цариці, підкреслюючи звірині їх риси, на що у свій час звертали увагу, крім Шевченка, і прогресивні діячі Росії. Пригнічення, знедолення широкої маси простого народу, яких палачі хотіли зробити безмовними рабами, – це результат насильницьких дій царату і його прислужників. І з цих сторінок монографії виступає понівечена доля українського народу.

О. Ковальчук уважний до деталей, які допомагають йому виявити ті складові, які характеризують це життя: приниження, обездолення, страждання, смерть. Але, характеризуючи все це, автор монографії звертає увагу ще на одну складову цього життя – протидію, сміх. Але там, де панує колективна травма, зауважує автор, сміх не може бути доброзичливим. Він їдкий, нещадний, бо в основі його лежить те, що люди ненавидять.

Поезія Шевченка дає можливість підняти ще одну важливу проблему "спадкоємність рабської психології". Як зробити так, щоб українці позбавилися цього стану, щоб здійснилися слова Великого Кобзаря: "Встане Україна // і розвіє тьму неволі // Світ правди засвітить // І помоляться на волі // Невольничі діти!" ("Великий льох").

О. Ковальчук у третьому розділі "Шляхи подолання" вказує на ті кроки, які допоможуть людям зцілитися колективної травми. І перший крок до цього – це нагадати українцям про їх героїчне минуле, що робить Шевченко у багатьох своїх поезіях, нагадуючи імена славних борців. Але шлях від минулого повинен іти до майбутнього, до ідеальної спільності у діях. Повинні з'явитися нові позитивні герої, не месники і не кати, а людина добросердна, братолюбна. Шевченко,

підкреслює вчений, пропонує іти від ідеї дії до ідеї розуму. Виникає ідея побудувати новий дім, а звідси і поновити націю. А для цього слід знайти засоби зцілення. Виникає образ Батьківщини України. А що треба розуміти під цим поняттям, що воно собою являє? Так, автор монографії розглядає складові Батьківщини, звертаючи увагу на наявний у поезії Шевченка учительський мотив і його місце в житті людини від повчання і до філософської мудрості. З'являються у зв'язку з цим і мотив гідності національної та людської, кодекс честі, поведінки новітніх українців, пошуки кращого життя, "ушкодження свідомості", "травмованість суспільства" тощо.

Всі ці поняття О. Ковальчук розглядає не лише з опорою на текст Шевченка, а й на багаточисельні висловлювання інших літературознавців, філософів, соціологів, що свідчить про широку обізнаність вченого не лише з вітчизняними, а й світовими науковими джерелами.

В кінці праці зроблені висновки про наявність актуальних проблем у творчості Шевченка, які не лише засвідчують про повсякчасне осмислення поетом долі своєї Вітчизни, а про гостре актуальне звучання у наш час Шевченкового слова. А звідси поглиблюється і актуальність як поезії Шевченка, так і монографії О. Ковальчука, яку рекомендую до надрукування.

Samoylenko H. V.

Doctor of Sciences (Philology), Professor of the Department of Slavic Philology,
Comparative Studies and Translation, Nizhyn Mykola Gogol State University

Art interaction in the Artistic life of manor house of Kachanivka in the nineteenth – beginning of the twentieth centuries

Review of O. G. Kovalchuk's monograph

"Taras Shevchenko's Poetry (collective trauma as a problem of Ukrainian existence)". Nizhyn, 2019. 145 p.